

פרק תשיעי; דפים קלט — קמ

- רל. א. תקנת מזונות הבנות אחרי מות אביהן — כיצד? מה הדין כשהאב הניח נכסים מרובים ונכסים מועטים?
 ב. מה הדין בשהניח נכסים מרובים ונתמעטו; מרובים ונתמעטו?
 ג. הניח אלמנה ובנים ובנות, כיצד מחשבים את הנכסים לענין מזונות הבנות? מה הדין באלמנה ובת, מי מהן קודמת במזונות?
 ד. היה חייב לזון את בת אשתו או שהיו עליו בעלי חובות — כיצד מתחשבים הנכסים?
- א. מי שמת והניח בנים ובנות — מדין תורה הבנים יורשים לבדם. אבל תקנו חכמים שהבנות יזונו מנכסי אביהן עד שייבגרו או יינשאו (ע' בפ"ד דכתובות), ומתנאי כתובה הוא זה.
 הניח נכסים מרובים — הבנים יירשו והבנות יזונו על ידי הבנים. נכסים מועטים — הבנות יזונו והבנים ישאלו על הפתחים. אדמון אומר: בשביל שאני זכר הפסדתי?! (אלא הבנים והבנות יהיו נזיונים יחד (רשב"ם ועוד). ורבנו תם אומר שאדמון אינו חולק אלא מתמיה על התקנה). אמר רבן גמליאל: רואה אני את דברי אדמון.
- א. רשב"ם פרש שפרנסת נישואין בכלל 'מזונות' דמתניתין (וכן פסק האור-זרוע). והתוס' והרמב"ן חולקים וסוברים שאין מוציאים עתה לבנות אלא מזונות, ולכשיבואו להינשא נוטלות עישור נכסים לפרנסה, אם ייצא להן באותה שעה.
 ב. אעפ"י שבנכסים מרובים הבנים יורשים, אסור להם למכור נכסיהם, אם לא לצורך גדול (עפ"י תוס').
 ג. רשב"ם פסק (עפ"י כתובות קט). כאדמון ורבן גמליאל. ואילו רבנו חננאל והלכות גדולות והרי"ף והרמב"ן פסקו כחכמים, שכן הולכת סוגיתנו בשיטתם.
 כמה הם נכסים מרובים? אמר רב יהודה אמר רב: כדי שיוזנו מהם שנים עשר חדש. ושמואל אמר: זו דברי רבן גמליאל ברבי, אבל חכמים אומרים: כדי שיוזנו מהם עד שיבגרו. פחות מכן — הרי אלו מועטים. וכן אמרו בשם רבי יוחנן. והסיק רבא: מוציאים לבנות מזונות עד שיבגרו, והשאר לבנים. [ומשתמו הנכסים מהבנים, או שמלכתחילה אין אלא כדי מזונות הבנות — ישאלו הבנים על הפתחים].
- ב. הניח נכסים מרובים ונתמעטו (שנתיקרו המזונות או נתקלקלו הנכסים. רשב"ם) — כבר זכו בהם יורשים בנכסים, ואין דנים אותם עתה כנכסים מועטים.
 לפרשב"ם, מה שחסרו הנכסים, חסרו לבנים ולבנות כפי חלקם היחסי בנכסים. [ואם תם הכסף מהבנות, אפשר שאין הבנים חייבים במזונותיהן]. ויש מפרשים שיוזנו הבנים והבנות יחד עד שיכלו הנכסים.
 מועטים ונתרבו — נסתפקו בגמרא האם הריוח מגיע לבנים שהם היורשים והנכסים עומדים ברשותם, או שמא בנכסים מועטים הבנים מסולקים. ופשטו מדברי רבי יוחנן שהנכסים עומדים ברשות הבנים [ולכך אם קדמו הבנים ומכרו בנכסים מועטים — מה שמכרו מכרו], הלכך יש להם חלק בריבוי הנכסים.
 לרשב"ם ועוד ראשונים, אין מועילה מכירת הבנים אלא אם מכרו קודם שעמדו הבנות בדין על הנכסים. ור"י חולק וסובר שאפילו הגבו בית דין לבנות, אם מכרו האחים — מכור.
 כתבו כמה ראשונים שבמטלטלין, אף לאחר תקנת הגאונים שהבנות גובות מהם מזונות —

הבנים ניוונים עמהן (עפ"י רי"ף רא"ש ועוד). והמטלטלין מתחשבים עם הקרקעות להיות 'נכסים מרובים' (רא"ש).
יש אומרים שבנכסים מועטים, אם מכרו הבנים — הדמים שקבלו דינם כקרקעות ויינתנו לבנות למוזנות. ויש חולקים.

ג. רבי ירמיה שאל את רבי אבהו, האם האלמנה ממעטת בנכסים בגלל חיוב הבנים ליתן לה מוזנות, ואפילו יש בנכסים כדי מוזן הבנות עד שיבגרו, הואיל וחייבים ליתן לאלמנה מוזנות, דנים אותם כנכסים מועטים [אם בניכוי דמי מוזנותיה אין בנכסים כדי שיוזנו הבנות עד בגר], ומפרישים מהנכסים מוזן לאשה ולבנות עד שיבגרו. או שמא אין האלמנה ממעטת — שהרי אילו תינשא אין לה מוזנות. ולא נפשטה הבעיה. [לפי לשון אחת בגמרא, אמרו ב'אם תמצוי לומר' שאינה ממעטת. ולפי לשון אחרת, לא נאמר בספק זה 'את' ל'].
לפירוש האחד ברשב"ם (וכ"מ בהג"ה שבתוס'. וכ"כ האו"ז בסתם), לפי הצד שאינה ממעטת, מוציאים מהנכסים לבנות כדי מוזן, והשאיר ירשו הבנים, והאלמנה ניוונת מן הבנים בלבד. ולפירוש האחר [שכמותו נקט לעיקר, וכן משמע בירושלמי המובא בתוס'. וכ"כ או"ז בשם ריב"ם], יוזנו הבנים והבנות והאלמנה ביחד, כדין מרובים ונתמעטו.

הניח אלמנה ובת — אמר רבי אבהו אמר רבי אסי: האלמנה אצל הבת כבת אצל האחים בנכסים מועטים; מה בת אצל אחים הבת ניוונת והאחים ישאלו על הפתחים, אף אלמנה אצל הבת, אלמנה ניוונת והבת תשאל על הפתחים.

א. לדברי התוס' ועוד (עפ"י הירושלמי), אין אמור דין זה אלא באלמנה ובת, אבל הניח אלמנה ובנים בלבד או אלמנה ובנות — לא עקרו חכמים דין ירושה דאוריתא, וניוונים היורשים עם האלמנה בשוה. ואין נראה כן מדברי הרמב"ם. ודעת הרמב"ן נוטה לו.
ב. כתב הרמב"ן: לפי המסקנא, כיון שהאלמנה ניוונת והבת שואלת על הפתחים, ודאי האלמנה ממעטת בנכסים. לא נסתפקו בגמרא אלא קודם שידענו דין זה.

ד. נסתפק רבי ירמיה האם חוב שהיה חייב האב לזון את בת אשתו, ממעט בנכסים, או שמא אינו ממעט שהרי אם תמות הבת נפקע החיוב. ואם תמצוי לומר שאינו ממעט, יש להסתפק בבעל חוב דעלמא, האם ממעט בנכסים שהרי גם אם ימות לא יפקע החוב, או שמא כיון שמחוסר גוביינא אינו ממעט. ולא נפשטו הספקות. [לפי לשון אחרת הספקות הוצגו להפך, תחילה נסתפק בבע"ה, ואת"ל שממעט, בת אשתו מהו].

א. כתבו הפוסקים: הואיל ולא נפשטו הבעיות, היורשים מוחזקים בנכסים ואין להוציא מהם בלא ראייה. טרף הבע"ה, לריב"ם, אם יש שם מותר — יוזנו הבנות עד בגר. ולריב"א יוזנו הבנים עמהם (מובא בהג"א).

ב. נחלקו הראשונים לענין מלוה בשטר, שמא ודאי ממעטת בנכסים. וכן נחלקו לענין חיוב כתובה האם היא ממעטת ודאי (ערא"ש ונמו"י), או ודאי אינה ממעטת (עתוס').
ופרנסת הבנות — מסתבר שלפי תלמוד שלנו אינה ממעטת בנכסים. ובירושלמי מבואר שממעטת (ערא"ש ופולפולא חריפתא).

דף קמ

ר"ל א. מי שמת והניח בנים ובנות וטומטום (= אטום, שאין ניכר בו זכרות ונקבות), מה דינו של הטומטום לענין ירושה ולענין מזונות? ומה הדין כשהניח טומטום לבדו?

ב. האומר אם תלד אשתי זכר יטול מנה ואם תלד נקבה תטול מאתים, ונולד טומטום — מה דינו?
ג. מה הדין כשנולדו תאומים?

א. הניח בנים ובנות וטומטום; לפירוש אביי במשנה, אין הטומטום יורש ואין כלפיו חיוב מזונות. ולפי רבא — מחלוקת תנאים; לתנא קמא דמתניתין נידון מספק כפחות שבהם, הלכך בנכסים מרובים מקבל מזונות כבנות, ובמועטים דינו כזכר לחזור על הפתחים. ולרבן שמעון בן גמליאל הריהו בריה בפני עצמה ואינו נוטל לא כזכר ולא כנקבה.

היה הטומטום יחיד — הוא היורש. (ואף אם בריה בפני עצמה הוא ואינו לא זכר ולא נקבה, אינו יוצא מכלל ובן אין לו — עיין עליו. או משום שהוא בכלל הקרב אליו ממשפחתו וירש אתה (רשב"ם). או אפשר שבכלל 'בן' או 'בת' הוא אעפ"י שאינו 'זכר' או 'נקבה' (רי"ד).

א. נסתפקו התוס' האם סובר אביי שאפילו לדעת חכמים שהטומטום ספק ולא בריה לעצמה, אעפ"י כ' אין לו בנכסים לא כבן ולא כבת. או שמא לא אמר אביי שאינו נוטל אלא לרשב"ג שבריה לעצמה הוא, אבל לחכמים יש לו כפחות שבשניהם.

ב. טומטום ובת; לדעת האומרים שהטומטום בריה בפני עצמה ואינו לא כזכר ולא כנקבה, כתב תורא"ש שבנכסים מרובים נוטלים בשוה ובנכסים מועטים אין לטומטום כלום.

ויש מי שמפקפק לומר שאף במועטים נוטל כמותה, מפני שאין שם תקנת מזונות הואיל ואינו 'בן' (כן הקשה בשו"ת אבני גור).

ג. הלכה כרבא וכתנא קמא, שהטומטום ספק ונוטל כפחות שבשניהם. ובטומטום ובת — יורש עמה שוה בשוה בנכסים מרובים (רמב"ם נחלות ה). ויש אומרים שנוטל הטומטום שלשה רבעים והיא נוטלת רבע, שבחלק המסופק יחלוקו (טור חו"מ רפ"ט). ובטומטום ובן — הבן יורש הכל.

ב. 'אם תלד אשתי זכר יטול מנה' — ילדה זכר יטול מנה. 'אם נקבה — מאתים' — ילדה נקבה נוטלת מאתים. ילדה טומטום — אינו נוטל (שאינו בכלל 'זכר' ו'נקבה'). לדברי רבא, דין זה אמור בשיטת רבן שמעון בן גמליאל, אבל לתנא דמתניתין נוטל מספק כפחות שביניהם.
אמר 'כל מה שתלד אשתי יטול' — אף הטומטום בכלל.

לדברי רב הונא, המזכה לעובר לא קנה, ואפילו אמר 'לכשתלד', ו'משנתנו — איני יודע מי שנאה'. ואולם הדין קיים באומר לאחר שילדה, או כשמקנה למי שיבשרנו על לידת זכר או נקבה. ולרב נחמן, אם אמר 'לכשתלד' קנה העובר (כדלהלן קמא-קמב).

ג. ילדה תאומים — רשב"ם כתב (עפ"י הגמרא להלן) שלא יטלו כלום, שאין דעתו על כך ולא נתחייב אלא לזכר לבדו או לנקבה לבדה. ואין כן דעת הרמב"ן ועוד ראשונים.

דף קמא

רלב. א. האומר אם תלד אשתי זכר תחילה — יטול כך וכך, ואם נקבה תחילה — כך וכך, וילדה זכר ונקבה ואיננו יודעים מי יצא תחילה — מה הדין?

ב. האומר 'המבשרני במה נפטר רחמה של אשתי; אם זכר — יטול מנה, ואם נקבה — מנה' וילדה תאומים או נולד ולד שאינו בר קיימא — מה הדין?

א. מבואר בגמרא שאם אין ידוע אם ילדה זכר תחילה או נקבה — הרי זה ממון המוטל בספק ויחלוק. מדברי התוס' מבואר שאם הנידון הוא לאחר מיתת האב, הרי הנכסים בחזקת הזכר שהוא היורש, ואין חולקים אלא לסומכוס, אבל לחכמים המוציא מחברו עליו הראיה. ואולם בחיי האב אין הזכר מוחזק יותר מהנקבה, ויש לומר שחולקים גם לדברי חכמים.

ב. משמע בגמרא שבלידת תאומים אין המבשר נוטל כלום, כל שלא הזכיר זאת במפורש. וכן אם הפילה — אין זה בכלל תנאו.

יש מצדדים שלא אמרו שבתאומים אינו נוטל אלא אם יש במשמע דבריו למעט תאומים (ע' חדושים ובאורים).

[עוד יש מקום לומר שלא פטרו בנפל אלא אם הזכיר תאומים, שאז אין כל טעם לאריכות לשונו אם לא נמט נפל, אבל בלאו הכי אף נפל בכלל. ע' במפרשים].

דפים קמא — קמב

רלג. א. המזכה לעובר, האם קנה אם לאו?

ב. האם עובר יורש?

ג. אשה מעוברת שמתה עם עובריה, האם אפשרי שהעובר נוחל אותה ומנחיל לקרוביו?

א. אמר רב הונא: המזכה לעובר — לא קנה, אפילו אמר 'לכשתלד' ואפילו בבנו. ודלא כסתם מתניתין. ורבי יוחנן סובר שבבנו קנה, לפי שדעתו של אדם קרובה אצל בנו.

א. דוקא כשאשתו מעוברת בשעה שמוכה (רשב"ם). ויש חולקים.

ב. יש אומרים, דוקא בשכיב מרע מועיל, תקנת חכמים היא כדי שלא תיטרף דעתו, אבל לא בבריא. ויש חולקים.

רב נחמן אמר, המזכה לעובר לא קנה. אמר 'לכשתלד' — קנה.

ולשמואל ורב ששת, המזכה לעובר, אפילו לא אמר 'לכשתלד' — קנה.

והסיקו להלכה שלא קנה.

א. יש פוסקים אפילו אמר 'לכשתלד' לא קנה (רמ"ה; ר"ן; וכ"נ בשו"ע ר"א). ויש חולקים וסוברים

שקנה (ער"ה, רשב"ם קמג. רא"ש והגהותיו; שו"ת מהרי"ל — קלב; רמ"א חו"מ ר"י). ומשמע בהגהות אשר"י

שאפילו בשעת אמירתו עדיין לא נתעברה — קנה לכשיולד [ודלא כמשמעות דברי הרשב"ם בד"ה לכשתלד.

וכמותו פסק באור זרוע]. ועוד משמע בלשונו לכאור' שאפילו לא אמר 'לכשתלד' חל הקנין

לכשיולד. וצ"ע. ונראה שאם אמר לנולדים סתמא לכשתלד הוא (עפ"י חו"א לקוט"ם ט, יא, ע"ש.

וע"ע בחדושי בית מאיר).

וכן בבנו יש פוסקים שקנה (רשב"ם, ר"ח ובה"ג).